

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΔΠΜΣ : ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ – ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β «ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ»

Όψεις του αστικού τοπίου και δημόσιος χώρος. Πόλη, φύση και νέες τεχνολογίες

Ρέματα μέσα στον αστικό ιστό

Η περίπτωση του ρέματος Καναπίτσας στον Δήμο Αχαρνών

Βαρθάλη Τζωρτζίνα, αρχιτέκτων μηχανικός Π. Πατρών

Ε.Μ.Π., Εαρινό εξάμηνο 2019

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους κυρίους
Γεωργακόπουλο Μ. και Σερράο Κ. για τις χρήσιμες πληροφορίες
για τον Δήμο Αχαρνών και το ρέμα Καναπίτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή.....	σ. 4
2. Το νερό στην πόλη	
α. Η σημασία των ρεμάτων στον αστικό ιστό.....	σ. 5
β. Η διαχείριση και οι συνέπειες παρεμβάσεων στα ρέματα της Αττικής.....	σ. 7
γ. Ισχύον θεσμικό πλαίσιο και εφαρμογή.....	σ. 10
3. Ρέμα Καναπίτσας	
α. Χαρακτηριστικά ρέματος Καναπίτσας.....	σ. 14
γ. Θεσμικό πλαίσιο.....	σ. 20
δ. Κινδυνοί και απειλές.....	σ. 22
ε. Προτάσεις διαχείρισης.....	σ. 23
4. Συμπεράσματα.....	σ. 25
5. Βιβλιογραφία.....	σ. 26
6. Παράρτημα.....	σ. 28

1. Εισαγωγή

Η εργασία έχει ως αντικείμενο τη μελέτη της βιώσιμης διαχείρισης των ρεμάτων, και ειδικότερα του ρέματος **Καναπίτσας**.

Αρχικά στο πρώτο σκέλος της εργασίας γίνεται αναφορά στα ρέματα και στη σημασία τους για τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων. Δίνεται έμφαση στα περιβαλλοντικά και λειτουργικά οφέλη που προσφέρουν. Παράλληλα, γίνεται μια ιστορική αναδρομή στον τρόπο διαχείρισης τους στην πόλη της Αθήνας, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια αναλύεται ο θεσμικός λόγος κάτω από τον οποίο ορίζονται οι στρατηγικοί στόχοι για την προστασία των ρεμάτων ως φυσικά στοιχεία, το πλαίσιο διαχείρισης τους καθώς και η εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου.

Στο δεύτερο μέρος γίνεται η μελέτη περίπτωσης του ρέματος Καναπίτσας. Αρχικά παρουσιάζονται τα γενικά περιβαλλοντικά στοιχεία του, καταγράφεται η υφιστάμενη κατάσταση και η μέχρι σήμερα διαχείριση του, ενώ στη συνέχεια κατακερματίζεται σε τέσσερα τμήματα διαφοροποιημένα μεταξύ τους για την καλύτερη κατανόηση του. Επιπλέον, μελετάται το θεσμικό πλαίσιο που το αφορά, οι κίνδυνοι και οι απειλές που το χαρακτηρίζουν και τέλος παρουσιάζονται προτάσεις για την βιώσιμη διαχείριση του τα επόμενα χρόνια.

Η ερευνητική μέθοδος που ακολουθείται είναι κυρίως η βιβλιογραφική έρευνα σχετικών θεμάτων και τα άρθρα επιστημονικών περιοδικών. Σημαντικές πηγές αποτέλεσαν χάρτες, δημοσιευμένες έρευνες, προηγούμενες εργασίες και η διαδικτυακή έρευνα. Απαραίτητη ήταν η έρευνα πεδίου, η καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης με φωτογραφικό υλικό.

2. Το νερό στην πόλη

α. Η σημασία των ρεμάτων στον αστικό ιστό

Σύμφωνα με την διαβούλευση για το Σχέσιο Νόμου «Προστασία και διαχείριση των υδάτων – εναρμόνιση με την οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000» ως υδατορεύματα ορίζονται :

«οι φυσικές ή διευθετημένες διαμορφώσεις της επιφάνειας του εδάφους που είναι κύριοι αποδέκτες των υδάτων της επιφανειακής απορροής και διασφαλίζουν την διόδευσή τους προς άλλους αποδέκτες σε χαμηλότερες στάθμες. Στην έννοια του υδατορεύματος δεν περιλαμβάνονται τα εγχειοβελτιωτικά έργα όπως αρδευτικές και αποστραγγιστικές τάφροι καθώς και οι πλεύσιμοι ποταμοί». Η κοίτη του ρέματος ορίζεται ως «η φυσική ή διευθετημένη διαμόρφωση του εδάφους στην οποία ρέει μόνιμα ή περιοδικά νερό του υδατορεύματος.» Όπως αναφέρει ο Herbert Dreiseitl «Το νερό είναι η υλική βάση της ανθρώπινης σχέσης με το περιβάλλον του. Δημιουργεί συνδέσεις και επηρεάζει δραστικά τη ζεστασιά, το κλίμα, τον αέρα, το χρώμα και τη βαρύτητα. Η ανάπτυξη του πρασίνου, οι καλλιέργειες, η μεταβολική αλλαγή και όλες οι ζωτικής σημασίας λειτουργίες είναι ασύλληπτες χωρίς νερό.»

Τα αστικά ρέματα προσφέρουν πολυσήμαντα οφέλη. Από τη φυσική τους ιδιότητα αποτελούν ένα αυτόνομο οικοσύστημα το οποίο προστατεύει ενάντια στις πλημμύρες των λεκανών απορροής. Το ρέμα, *ως φυσικός σχηματισμός, είναι αποδέκτης και αγωγός των νερών της βροχής, του χιονιού και των φυσικών πηγών και εξυπηρετεί την απορροή τους σε άλλους αποδέκτες μεγαλύτερης χωρητικότητας, φυσικούς ή τεχνητούς, που βρίσκονται σε χαμηλότερες στάθμες.*¹

Επιπλέον, τα αστικά ρέματα συνεισφέρουν ως βιότοποι, περιοχές δηλαδή υψηλής οικολογικής σημασίας, όπου μπορεί να αναπτυχθεί ποικίλη χλωρίδα και πανίδα, τόσο στην κοίτη όσο και στις παραρεμάτιες περιοχές, δημιουργώντας ένα δίκτυο πρασίνου. Η πρόχθια βλάστηση βοηθά στην μείωση των υψηλών θερμοκρασιών που αναπτύσσονται το καλοκαίρι, ενώ τον χειμώνα προλαμβάνει τον παγετό.

Εκτός από τα παραπάνω, στον αστικό ιστό, όπου υπάρχει έντονο το φαινόμενο της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, λειτουργούν ως φυσικοί αεραγωγοί ανανεώνοντας την ποιότητα του αέρα. Αποτελούν επομένως ένα ολόκληρο οικοσύστημα το οποίο επηρεάζει και ευνοεί το μικροκλίμα .

Σημαντική είναι και η συμβολή τους και στην ψυχροσύνθεση του κατοίκου καθώς προσφέρουν την δυνατότητα της επαφής με την φύση, δημιουργώντας ελεύθερους χώρους περιπάτου και αναψυχής, συμβάλλοντας στη γενικότερη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου. Αποτελούν χώρους κοινωνικής συναναστροφής καθώς και χώρους εκτόνωσης.

Σε υπερτοπικό επίπεδο, συνδέουν τους γειτονικούς δήμους, ενοποιούν τον δημόσιο χώρο και αναβαθμίζουν την εικόνα της πόλης. Μπορούν να λειτουργήσουν δηλαδή

---

¹ ΦΕΚ 9613/10.2.87

ως διάδρομοι συνοχής του χώρου. «Το ρέμα δημιουργεί συνδέσεις μεταξύ δύο σημείων και ταυτόχρονα τα κρατάει σε κάποια απόσταση»²

Αυτή η γραμμική ανάπτυξη μπορεί να δημιουργήσει και μια οπτική αρμονία και ισορροπία. Τα ρέματα, αποτελούν στοιχεία που άπτονται των στόχων της έννοιας της αιφορίας, με την έννοια της προστασίας και της ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά και λειτουργικά, πρόκειται για στοιχεία που λειτουργούν υπέρ της συνοχής του χώρου καθώς αποτελούν διαδρόμους που διασφαλίζουν τη συνδετικότητα και την οικολογική πληρότητα των οικοσυστημάτων τους.³

Τέλος σε οικονομικό επίπεδο συμβάλλουν στην αύξηση της αξίας της γη, στην τόνωση της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας της περιοχής.

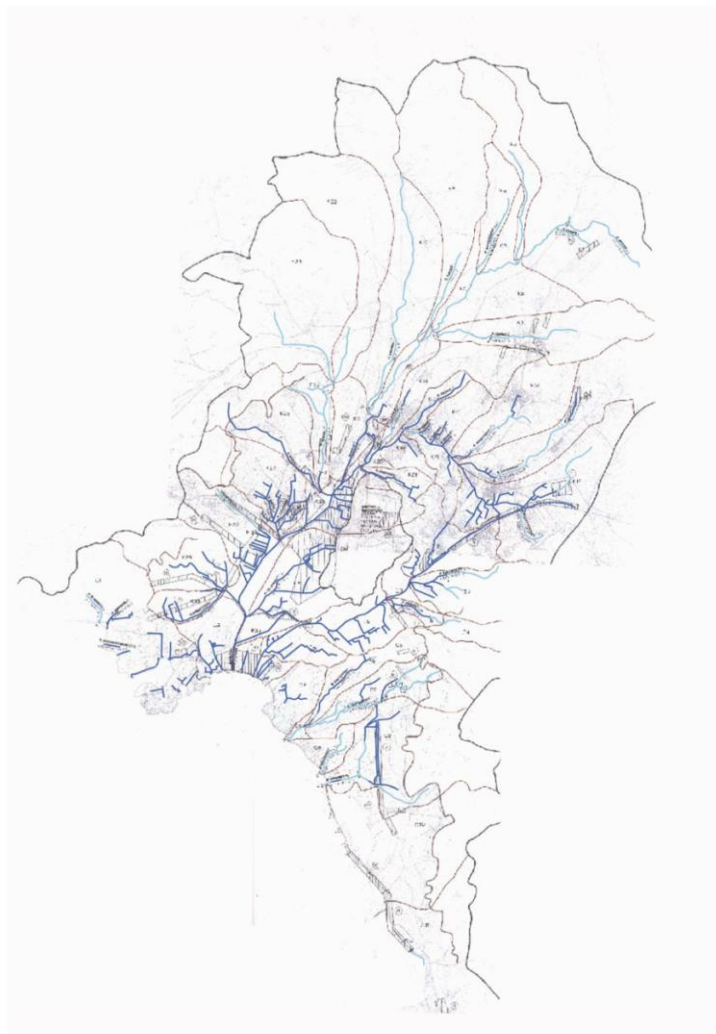

Χάρτης υδατογραφικού δικτύου Αττικής

² Herbert Dreiseitl (2007), "New Waterscapes for Singapore", Topos, 59, σ 24-30

³ Bailey, P., Fischenich, J.C. (2003), "Landscaping Considerations for Urban Stream Restoration" EMRRP Technical Notes Collection , U.S. Army Engineer Research and Development Center, Vicksburg, σ.2

β. Η διαχείριση και οι συνέπειες παρεμβάσεων στα ρέματα της Αττικής

Τα ρέματα στην Αττική, Πηγή ΕΥΔΑΠ

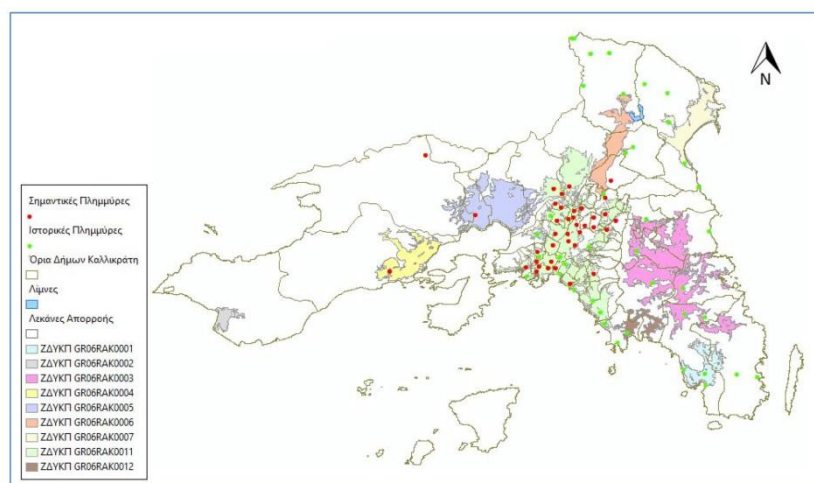
Μέχρι τα τέλη του 19 αιώνα, το φυσικό δίκτυο απορροής των υδάτων της Αθήνας λειτουργούσε σε αρμονία με το τότε αστικό τοπίο. Από το 1923 και λόγω του φαινομένου της έντονης αστικοποίησης ξεκίνησε η μετατροπή των υδατορεμάτων σε ανοικτούς αποχετευτικούς αγωγούς. Τα έντονα προβλήματα υγιεινής που ακολούθησαν οδήγησαν στη δημιουργία υπονόμων και την επίχωση τους. Πλέον διαδεδομένη τεχνική άρχισε να γίνεται ο εγκιβωτισμός τους κυρίως, από το 1970 και μετά. Επιπλέον, η πυκνή δόμηση και η χρήση του αυτοκινήτου δημιούργησαν προβλήματα έλλειψης χρηστικού χώρου. Επομένως η μετατροπή τους σε αυτοκινητοδρόμους έδωσε λύση στα παραπάνω προβλήματα.

Σαν αποτέλεσμα, η διαχείριση και ο χαρακτήρας των ρεμάτων άλλαξε. Τα ρεματα σταμάτησαν να αποτελούν πια φυσικό χώρο αλλά αστική γη με δυνατότητα δόμησης, συνεπώς εμπεριέχουν αξία. Έτσι δημιουργήθηκε η τάση ιδιωτικοποίησης των

περιοχών των ρεμάτων που κυμαίνεται από προσωρινές τοπικές διευθετήσεις των πρανών έως και δόμηση, ακόμη και μέσα στο ρέμα με αποτέλεσμα την αλλοίωση της φυσικής τους κατάστασης είτε με την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος τους είτε με την τροποποίηση της κοίτης τους.⁴ Το οικονομικό όφελος από αυτή την απόφαση ήταν μεγάλο καθώς μειώθηκε η ανάγκη απαλλοτριώσεων για την κατασκευή του οδικού δικτύου.

Ακόμα και εάν τα κύρια ρέματα της πόλης, όπως ο Κηφισός, ο Ιλισός και ο Κυκλοβόρος, είχαν παραμείνει στην επιφάνεια, και πάλι θα ήταν πολύ δύσκολο να διατηρηθεί η φυσική υδραυλική λειτουργία του αττικού τοπίου. Καθοριστικό ρόλο σε αυτή είχε το σύνολο των πυκνών, μικρών διακλαδώσεων, που τροφοδοτούσαν με νερό τους χειμάρρους και ήταν αδύνατο να προστατευτεί. Η διατήρηση ορισμένων ανοικτών χειμάρρων δεν θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τον περιορισμό της ποσότητας του νερού που θα κατέληγε σε αυτούς, ούτε και τα αστικά απόβλητα. Το πρόβλημα σήμερα δεν αφορά τόσο στην αντικειμενική αδυναμία της αθηναϊκής κοινωνίας του μεσοπολέμου να προστατεύσει τη φυσική λειτουργία του υδραυλικού δικτύου, όσο στις μη αναστρέψιμες επιλογές της που ουσιαστικά στερούν από τη σύγχρονη πόλη τη δυνατότητα διερεύνησης νέων δυνατοτήτων βιώσιμης ανάπτυξης.⁵ Μέσα από αυτή τη διαχρονική εξέλιξη παρατηρούμε πως σήμερα τα ανοιχτά ρέματα είναι συνήθως μικρά τμήματα μεγαλύτερων χειμάρρων που οδηγούν σε έντονα περιβαλλοντικά προβλήματα όπως αυτά των πλημμυρών.

Σε περιπτώσεις λοιπόν που τα ρέματα παρέμειναν τμηματικά ανοιχτά, η έλλειψη ουσιαστικής μέριμνας από το κράτος αλλά και από τους κατοίκους, η έλλειψη περιβαλλοντική ενημέρωση, είχαν ως αποτέλεσμα τη μετατροπή τους σε χώρους απόρριψης λυμάτων και σκουπιδιών, δυσμενείς για τη δημόσια υγεία.

Σχήμα 1: Οι εννιά (9) Ζώνες Δυνητικά Υψηλού Κινδύνου Πλημμύρας ΖΔΥΚΠ του ΥΔ Αττικής. Πηγή: ΥΠΕΚΑ-ΕΙΥ, 2012

⁴ Καραλή Μ., “Παρεμβάσεις στα ρέματα. Εναλλακτικές προτάσεις Σχεδιασμού”, ΕΜΠ, Διατμηματικό Ερευνητικό Πρόγραμμα, Αθήνα 2000, σελ. 23

⁵ Π. Δραγώνας (2007), « Αστικοί χειμάρροι. Τα αθηναϊκά ρέματα ως δίκτυα ανασυγκρότησης του δημόσιου χώρου», www.monumenta.org, λήμμα αστικά ρέματα

Σήμερα, στην υπάρχουσα κατάσταση των περισσότερων αστικών ρεμάτων της πόλης της Αθήνας, οι αλόγιστες και χωρίς σχεδιασμό επεμβάσεις του ανθρώπου στα ρέματα και στις παραρεμάτιες περιοχές όπως η αυθαίρετη δόμηση, η εγκατάσταση βιομηχανικών χρήσεων δίπλα τους, όπως και η παρεμπόδιση των διεξόδων τους, είχαν ως αποτέλεσμα τη διατάραξη της υδραυλικής και φυσικής ισορροπίας τους με ολέθρια αποτελέσματα. Τα αστικά και βιομηχανικά λύματα όπως και οι επιφανειακές αστικές απορροές αποτελούν τους βασικούς παράγοντες υποβάθμισης των υδάτινων αποδεκτών στις πόλεις. Οι ελλιπείς υποδομές διαχείρισης των λυμάτων υποβαθμίζουν τα ρέματα και τα καθιστούν επικίνδυνα, ενώ κατά επέκταση υποβαθμίζουν το αστικό περιβάλλον.

Η μετατροπή των ρεμάτων σε υπόγειους οχετούς στερεί από τους κατοίκους, ιδιαίτερα πυκνοκατοικημένων υποβαθμισμένων περιοχών, πολύτιμους ελεύθερους χώρους. Αλλά και όταν τα ανοικτά ρέματα και οι παραρεμάτιοι χώροι παραμελούνται ή αντιμετωπίζονται μονοδιάστατα ως υδραυλικοί αγωγοί χωρίς συνολική διαχείριση, μετατρέπονται σταδιακά σε αποδέκτες μπαζών, σκουπιδιών και λυμάτων και αποτελούν χώρους απομονωμένους, δυσπρόσιτους που κατακερματίζουν τον αστικό ιστό.⁶

Παρόλα αυτά, το κράτος τα τελευταία χρόνια, με τη βοήθεια εθελοντών, προσπαθεί σταδιακά να δημιουργήσει στους πολίτες περιβαλλοντική συνείδηση για να πετύχει ταυτόχρονα την πρόληψη και την αντιμετώπιση της καταστροφής. Όλο και περισσότερο οι πολίτες των μεγαλουπόλεων αρχίζουν να σέβονται το περιβάλλον και να λαμβάνουν ενεργά μέρος στην προστασία του. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται έχουν πια σαν κέντρο την προστασία του περιβάλλοντος γενικά και όχι μόνο το στοιχείο του νερού ή το διαβρωμένο έδαφος.

Πρόσφατα επίσης εισήχθη η έννοια της **αποκατάστασης** των ρεμάτων (renovation stream) η οποία έχει ως στόχο την επαναφορά του ρέματος στην μορφή που είχε πριν τη βύθιση ή καταστροφή του. Πρόκειται για μια διαδικασία που λόγω της δυναμικότητας των οικοσυστημάτων δεν μπορεί να ολοκληρωθεί προσεγγίζοντας κατά απόλυτη τιμή την προγενέστερη κατάσταση του ρέματος αλλά περισσότερο ως τάση δημιουργίας ενός ευνικότερου περιβάλλοντος για τη σταδιακή ανάπτυξη του οικοσυστήματος.⁷

Η πιο πρόσφατη όμως πρακτική διαχείρισης αφορά την **αποκάλυψη** τους (deculverting) η οποία πρόκειται για την επαναφορά στην επιφάνεια της γης μέρους ή ολόκληρου ρέματος που είχε εγκιβιστεί ή καλυφθεί προγενέστερα.

---

⁶ Ντάφα Ε., «Η βιώσιμη διαχείριση των ρεμάτων στο λεκανοπέδιο Αθηνών και η ένταξη τους σε ενιαία μπλε δίκτυα», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ.Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Β Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ,σελ. 4, 2014

⁷ Κρητσωτάκη Β. ,«Διευθέτηση ή ανάδειξη; Η περίπτωση του ρέματος της Εσχατίας», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ.Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Β Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ,σελ. 8, 2013

γ. Ισχύον θεσμικό πλαίσιο και εφαρμογή

Σύμφωνα με το άρθρο 24 του Συντάγματος « Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. »

Εστιάζοντας περισσότερο και ειδικότερα στους κανονισμούς και τη νομοθεσία περί ρεμάτων, σύμφωνα με τον Νόμο 880/1979 (άρθρο 6) εισάγεται για πρώτη φορά η έννοια της αποτύπωσης σε τοπογραφικά διαγράμματα των ρεμάτων που βρίσκονται «εντός ή εκτός ρυμοτομικού σχεδίου ή εντός οικισμών που δεν έχουν ρυμοτομικό σχέδιο» και η αναγκαιότητα καθορισμού των οριογραμμών των ρεμάτων στα παραπάνω τοπογραφικά διαγράμματα και επικύρωση με Προεδρικά Διατάγματα.⁸ Καθορίζεται επομένως η οριογραμμή και προστατεύεται το ρέμα ως δημόσιος χώρος. Σύμφωνα με τον Νόμο 1650/1986 κατατάσσονται τα έργα διευθέτησης σε κατηγορία όπου απαιτείται Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.⁹ Αλλά και από το Σύνταγμα ορίζεται πως η διευθέτηση ενός υδατορεύματος αφορά την «επέμβαση στο υδατόρευμα με την εκτέλεση των αναγκαίων έργων με σκοπό την βελτίωση των συνθηκών ροής, τη μείωση των κινδύνων από πλημμύρες και τον έλεγχο των διαβρώσεων και των αποθέσεων φερτών υλικών. Στα έργα αυτά περιλαμβάνεται και η εκτροπή του υδατορεύματος καθώς και η υποκατάστασή του με κλειστό ή ανοιχτό τεχνικό έργο στην ίδια ή διαφορετική θέση»¹⁰.

Στη συνέχεια σύμφωνα με τον Νόμο 2052/1992 (άρθρο 6), επισημαίνεται ξανά η ανάγκη οριοθέτησης, μέσω της διαδικασίας έκδοσης Προεδρικού Διατάγματος, των ρεμάτων, χειμάρρων και ρυάκων του Νομού Αττικής που θα προσδιορίζονταν με Απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ ως «διατηρητέου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος».¹¹ Συνεπώς σύμφωνα με την απόφαση 9173/1642/1993 καταγράφονται 55 ρέματα στην Αττική που παρουσιάζουν περιβαλλοντικό ενδιαφέρον και πρέπει να διατηρηθούν. Στην ίδια λογική ακολούθησαν οι εξής νόμοι 1993-2000, Ε' Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας, Ν.3010/2002, Ν. 4528/2014 οι οποίοι αναφέρουν ζητήματα οριοθέτησης, διευθέτησης και διαχείρισης των ρεμάτων, με τον τελευταίο να θέτει ως βασικό στόχο την προστασία των οικοσυστημάτων των υδατορεμάτων.

---

⁸ Σχέδιο Νόμου 880/1979 (ΦΕΚ 58/Α'/22-03-1979) "Περί καθορισμού ανωτάτου ορίου συντελεστού δομήσεως και ετέρων τινών διαρρυθμίσεων της πολεοδομικής νομοθεσίας"

⁹ Σχέδιο Νόμου 1650/1986 (ΦΕΚ 160/Α'/18-10-1986) "Για την προστασία του περιβάλλοντος"

¹⁰ Σύνταγμα άρθρο 24

¹¹ Σχέδιο Νόμου 2052/1992 (ΦΕΚ 94/Α'/05-06-1992) "Μέτρα για την αντιμετώπιση του νέφους και πολεοδομικές ρυθμίσεις"

Σε ότι αφορά τη δόμηση στις περιοχές όπου υπάρχουν ρέματα, σύμφωνα με το Κτιριοδομικό Κανονισμό 1997 ρυθμίζεται η δόμηση κοντά στα ρέματα. Βάσει των διατάξεων αυτών η δόμηση απαγορεύεται απολύτως μέσα στην έκταση που περικλείεται από τις οριογραμμές τοπ ρέματος, ενώ επιτρέπεται σε απόσταση από τις οριογραμμές (10 μ.) ή ακόμα και επί των οριογραμμών εάν έχουν εκτελεστεί έργα διευθέτησης στο ρέμα. Πέραν των ρυθμίσεων αυτών με τις διατάξεις του άρθρου αυτού καθορίζεται διαδικασία καθορισμού «προσωρινών» οριογραμμών από τις Πολεοδομικές Υπηρεσίες προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα δόμησης υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις.¹²

Άρθρο 6

Δόμηση κοντά σε ρέματα

1. Στα ρέματα των οποίων οι οριογραμμές, έχουν καθοριστεί σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 του Ν. 880/1979 (ΦΕΚ 58/Α), όπως ισχύει η ανέγερση κτιρίων, εγκαταστάσεων ή περιτοιχισμάτων και γενικά η δόμηση ρυθμίζεται ως εξής:

1.1. Απαγορεύεται απολύτως η δόμηση μέσα στην έκταση που περικλείεται από τις οριογραμμές του ρέματος.

1.2. Επιτρέπεται η δόμηση έξω από την έκταση της προηγούμενης περίπτωσης σύμφωνα με τους όρους δόμησης της περιοχής, μόνο εφόσον έχουν κατασκευαστεί τα έργα διευθέτησης του ρέματος.

Εάν δεν έχουν κατασκευαστεί τα έργα διευθέτησης του ρέματος, η δόμηση επιτρέπεται σε απόσταση τουλάχιστον 10 μ. από την οριογραμμή.

2. Στα ρέματα των οποίων οι οριογραμμές δεν έχουν ακόμα καθοριστεί σύμφωνα με τις παραπάνω διατάξεις, η δόμηση επιτρέπεται σε απόσταση από την οριογραμμή, που ορίζεται προσωρινά από την πολεοδομική υπηρεσία:

2.1. Μεγαλύτερη των 20 μ. σύμφωνα με τους όρους δόμησης της περιοχής, χωρίς άλλους πρόσθετους περιορισμούς.

2.2. Μικρότερη των 20 μ. μόνον εφόσον προηγούμενως έχουν εκτελεστεί τα τεχνικά έργα, που τυχόν απαιτούνται κάθε φορά για την ελεύθερη ροή των νερών και την ασφάλεια του κτιρίου και των λοιπών δομικών έργων, που πρόκειται να ανεγερθούν. Τα έργα αυτά πρέπει να έχουν εκτελεστεί τουλάχιστον σε όλο το πρόσωπο που έχει προς το ρέμα το υπόψη οικόπεδο.

2.2.1. Τα παραπάνω απαιτούμενα τεχνικά έργα καθορίζονται από την αρμόδια κάθε φορά υπηρεσία και σε κάθε περίπτωση δεν πρέπει να παρεμποδίζουν τη μελλοντική εκτέλεση των έργων διευθέτησης του ρέματος που τυχόν προβλέπονται σε σχετικές εγκεκριμένες μελέτες.

2.2.2. Η οικοδομική άδεια χορηγείται από την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία, ύστερα από έγκριση των τεχνικών έργων από την αρμόδια υπηρεσία και με την προϋπόθεση ότι θα εκτελεσθούν πριν η παράλληλα με την ανέγερση του φέροντα οργανισμού του κτιρίου ή της εγκατάστασης που προβλέπεται στην άδεια αυτή.

3. Στα ρέματα που διαπιστώνεται ότι έχουν καταργηθεί, αλλά απεικονίζονται στα εγκεκριμένα ρυμοτομικά σχέδια, η δόμηση επιτρέπεται ύστερα από σχετική βεβαίωση της αρμόδιας υπηρεσίας.

Αν το ρέμα έχει αντικατασταθεί με άλλον αποδέκτη (αγωγό αποχέτευσης ή απορροής των νερών), η δόμηση επιτρέπεται μόνον εφ' όσον διαπιστωθεί κατά τον

(Συνέχεια στη σελ. Α-87)

Συνήθη όμως είναι τα φαινόμενα καταπατήσεων και αυθαίρετης δόμησης στα ρέματα. Η διαδικασία που πρέπει να κινηθεί για την κατεδάφιση αυθαίρετων κατασκευών εξαρτάται από την ύπαρξη αγωγών ομβρίων. Στην περίπτωση που έχουν κατασκευαστεί αγωγοί ομβρίων, επεμβαίνει το Τμήμα Ακίνητης Περιουσίας της ΕΥΔΑΠ. Σε αντίθετη περίπτωση πρέπει να πραγματοποιηθεί αποτύπωση από την Τοπογραφική Υπηρεσία της ΕΥΔΑΠ, η οποία αποστέλλεται στο Πολεοδομικό Γραφείο του Δήμου ή της Νομαρχίας, μετά τις ενέργειες του οποίου προχωράει η κατεδάφιση των κατασκευών και η αποκατάσταση του ρέματος.

¹² Τόμος Α, Τεύχος 228, 1997, Άρθρο 6

Σε συνέχεια των παραπάνω, το 1981 (Ν. 1126/1981 - ΦΕΚ 32/Α/10-02-1981) υπογράφεται η Σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς καθώς και η θεσμοθέτηση του Νόμου – Πλαίσιο Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ 160/Α/16-10-1986) για την προστασία του περιβάλλοντος. Ο συγκεκριμένος νόμος περιλαμβάνει ειδικό κεφάλαιο (Δ): «Προστασία φύσης και τοπίου» ο οποίος προσεγγίζει το περιβάλλον ως το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και επιβάλλει τον επαναχαρακτηρισμό των κηρυγμένων τοπίων και των προστατευομένων περιοχών με βάση τη νέα διαδικασία. Στις διατάξεις του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού (ΓΟΚ - Ν.2831/2000 ΦΕΚ 140/Α/13-06-2000) είναι αξιοσημείωτη η ενιαία νομοθετική αντιμετώπιση της αρχιτεκτονικής και της φυσικής κληρονομιάς. Στον νόμο αυτό εντάσσονται στο πλαίσιο προστασίας των παραδοσιακών οικισμών και των διατηρητέων κτιρίων και το ευρύτερο φυσικό τους περιβάλλον (φυσική κληρονομιά). Ακόμη στις διατάξεις του Ν.3028/2002 (ΦΕΚ 153/Α/28-06-2002), ο οποίος αφορά την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων, αντιμετωπίζονται ενιαία τα μνημεία και ο φυσικός χώρος που τα περιβάλλει. Τα εργαλεία αυτά συνυπάρχουν με τα υπάρχοντα εργαλεία της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της αρχαιολογικής νομοθεσίας και της αρχιτεκτονικής νομοθεσίας. Το 2000 θεσμοθετούνται οι τεχνικές προδιαγραφές μελετών Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (Γ.Π.Σ.) και Σχεδίων Οικιστικής Οργάνωσης Ανοιχτής Πόλης (Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π.) όπου απαιτούμενο στοιχείο στην καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης είναι η επισήμανση τοπίων ιδιαίτερης αισθητικής – συμβολικής αξίας, τοπίων για την ανάδειξη οικισμών – τοπίων για την αναβάθμιση της εικόνας οδικών αξόνων ή άλλων στοιχείων δομημένων περιβάλλοντος και αποτελούν τομέα ανάπτυξης πρότασης για την προστασία και την ανάδειξή τους.¹³

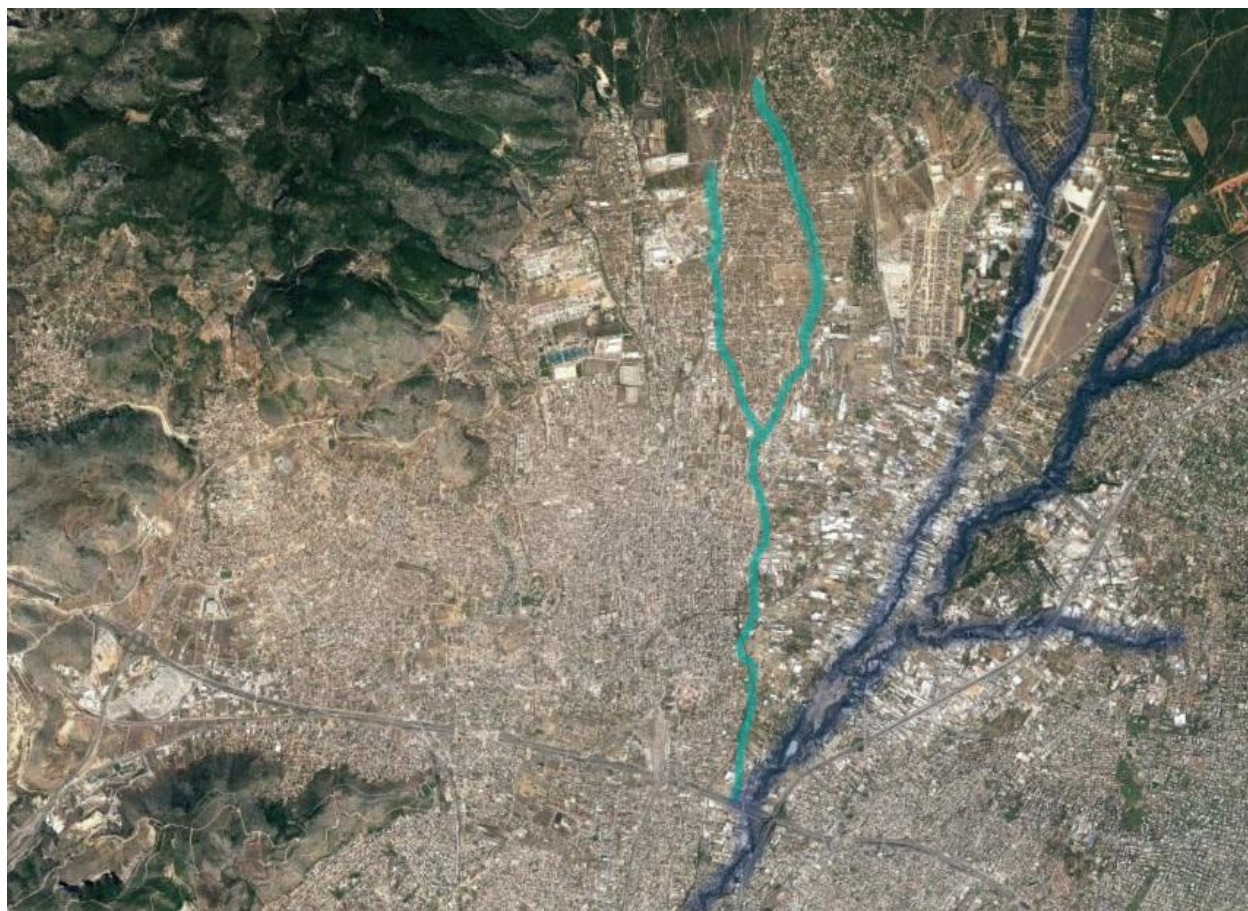
¹³ Μπασσιούκα Α. (2015), «Η έννοια της προστασίας του τοπίου- Εφαρμογή στην περίπτωση του κέντρου της Αθήνας», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ.Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Β Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ,σελ. 5-7

3. Ρέμα Καναπίτσας

α. Χαρακτηριστικά ρέματος Καναπίτσας

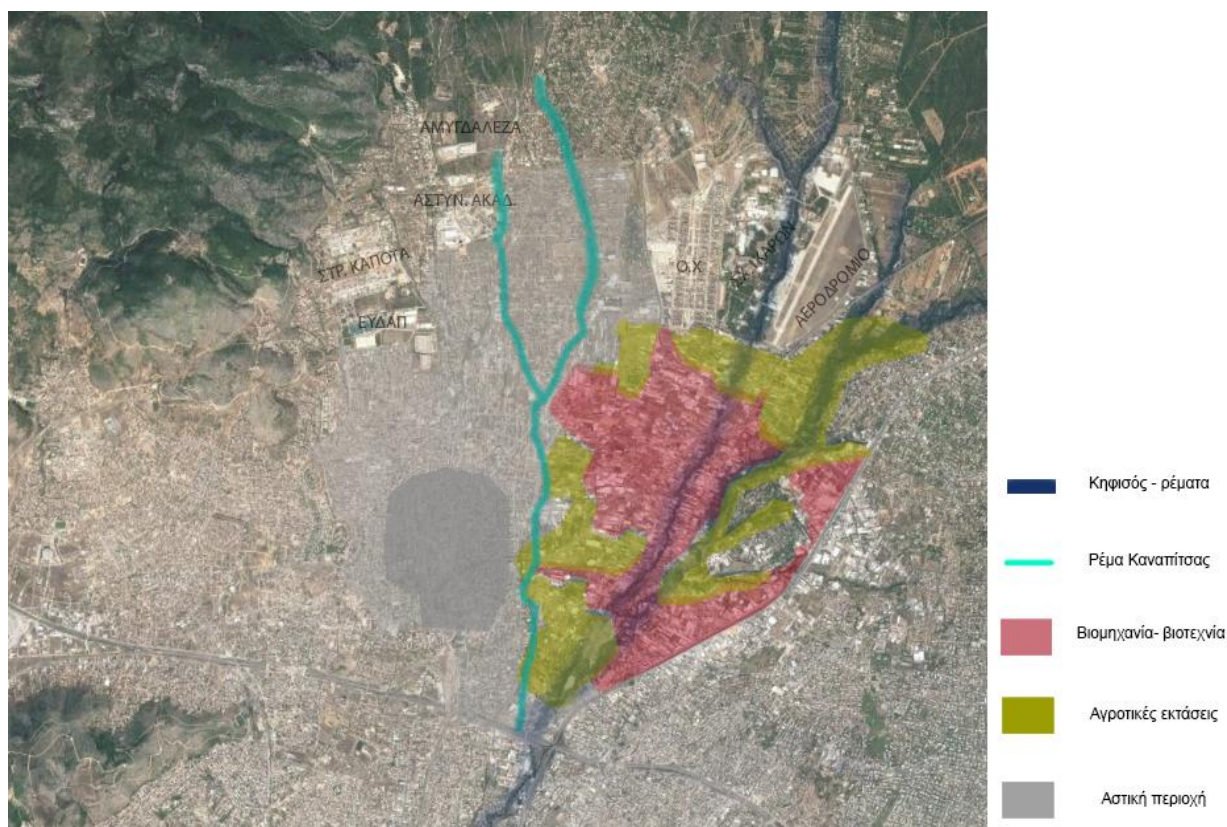
Το ρέμα Καναπίτσας βρίσκεται στον Δήμο Αχαρνών, στο βόρειο δηλαδή τμήμα του Λεκανοπεδίου της Αττικής. Πηγάζει από την Πάρνηθα και εκβάλλει στον Κηφισό στο ύψος της Νέας Φιλαδέλφειας, παραλαμβάνοντας τα όμβρια ύδατα της περιοχής του Κεντρικού Μενιδίου. Πιθανότατα πήρε το όνομά της από το είδος των φυτών που φύτευαν στις όχθες της, καθώς καναπίτσα είναι μια δεύτερη ονομασία για το φυτό Λυγαριά (*Vitex agnus castus*). Είναι μικρός ευλύγιστος φυλλοβόλος θάμνος που αυτοφύεται σε ρέματα συνεχούς ή εποχιακής ροής. Ανθίζει για μεγάλο χρονικό διάστημα γι' αυτό και μπορεί να έχει ταυτόχρονα άνθη και μπουμπούκια.

Το ρέμα της Καναπίτσας έχει κατεύθυνση από Βορρά προς Νότο και χωροθετικά βρίσκεται σε κεντρική θέση μέσα στον οικιστικό ιστό. Διέρχεται από τα ανατολικά του "Πετάλου" του Μενιδίου, με αποτέλεσμα να γειτνιάζει τόσο με το κεντρικό Μενίδι, όσο και με το προβλεπόμενο, από το ΓΠΣ του Δήμου Αχαρνών, Πολεοδομικό Κέντρο. Η θέση του προσδίδει ξεχωριστή σημασία καθώς και τη δυνατότητα να αποτελέσει σημείο αναφοράς της πόλης.

Επισήμανση ρέμα Καναπίτσας, Δήμος Αχαρνών, ίδια επεξεργασία, 2019

Το ρέμα της Καναπίτσας όμως σήμερα είναι πλήρως εγκαταλελειμμένο και απαξιωμένο. Αποτελεί μια νεκρή ζώνη για την πόλη του Μενιδίου, έναν υπολειμματικό χώρο, ένα γραμμικό αστικό κενό. Είναι ένα φυσικό στοιχείο αποκομμένο τόσο από τις λειτουργίες και τη ζωή της πόλης, όσο και από το υπόλοιπο φυσικό περιβάλλον του Δήμου. Σε κάποια σημεία το ρέμα είναι εγκλωβισμένο στον αστικό ιστό, ενώ σε άλλα είναι πιο ανοιχτό και ελεύθερο. Σε αρκετά μεγάλο τμήμα του συνιστά το όριο μεταξύ της οικιστικής περιοχής και της περιοχής των ROM, των ΒΙΟΠΑ και της Β' Ζώνης του ΓΠΣ. Οι προσβάσεις που διαθέτει είναι περιορισμένες, ενώ παράλληλα παρουσιάζει πλήρη απουσία κάθετων συνδέσεων, γεγονός που καθιστά ιδιαίτερα δυσχερή την επικοινωνία ανάμεσα στις δύο πλευρές του. Μάλιστα στο τμήμα που βρίσκεται κοντά στην Αττική Οδό, η επικοινωνία γίνεται ακόμη δυσκολότερη, καθώς το πλάτος του ρέματος μετά τα τεχνικά έργα λαμβάνει σημαντικά μεγαλύτερο μέγεθος, χωρίς παράλληλα να έχει προβλεφθεί οποιαδήποτε εγκάρσια σύνδεση. Αποτελεί βασική απειλή για το κεντρικό Μενίδι, λόγω των συχνών πλημμυρικών φαινομένων, καθώς δεν έχουν γίνει συνολικά έργα οριοθέτησης και σε πολλά σημεία είναι μπαζωμένο ή φραγμένο.¹⁴

Βασικά στοιχεία Δήμου Αχαρνών κοντά στο ρέμα Καναπίτσας, google earth, ίδια επεξεργασία, 2019

¹⁴ «Δήμος Αχαρνών - Ομάδα Περιβάλλοντος – Χωρική Εξειδίκευση : Ρέμα Καναπίτσας», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ, Αθήνα, 2010

ΧΡΗΣΗ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΜΗΚΟΣ (m)
ΔΕΞΙΑ (κατά τη φορά της ροής)	
Γενική Κατοικία	7.440
Ζώνες προστασίας Πάρνηθας	1.286
Αστικό - περιαστικό πράσινο	1.230
Δημοτική αγορά	700
ΒΙΟ.ΠΑ.	530
Αθλητισμός	500
Ζώνη Β' (αγροτικές εκτάσεις)	300
Εκπαίδευση	100
ΑΡΙΣΤΕΡΑ (κατά τη φορά της ροής)	
Γενική Κατοικία	4.890
Σχέδιο Πόλης Θρακομακεδόνων	2.250
Ζώνες προστασίας Πάρνηθας	1.286
ΒΙΟ.ΠΑ.	1.130
Ζώνη Β' (αγροτικές εκτάσεις)	800
Δημοτική αγορά	700
Αθλητισμός	500
Αστικό πράσινο	380
ΒΙ.ΠΑ. προς εξυγίανση	150

Χρήσεις εκατέρωθεν ρέματος, Πηγή «ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΡΕΜΑΤΟΣ (ΚΑΝΑΠΙΤΣΑ) ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ ΑΧΑΡΝΩΝ ΚΑΙ Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΣΤΗΝ Π.Ε. ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΠΟ Χ.Θ. 0+000 (ΕΚΒΟΛΗ ΣΤΟΝ Π. ΚΗΦΙΣΟ) ΕΩΣ Χ.Θ. 12+000»

Μετά από επιτόπια έρευνα της περιοχής παρατηρήθηκε ότι το ρέμα Καναπίτσας δεν παρουσιάζει μια ενιαία εικόνα, επομένως έγινε μια προσπάθεια καρακερματισμού της ζώνης που διέρχεται το ρέμα σε τέσσερα τμήματα.

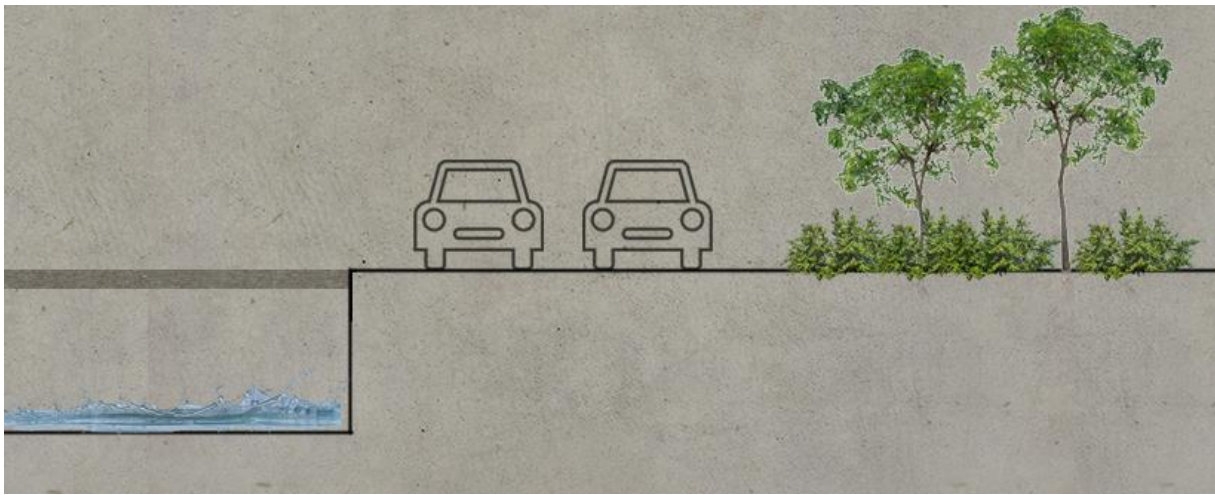
Google earth, ίδια επεξεργασία, 2019

1. Στο πρώτο τμήμα που βρίσκεται νότια της Αττικής Οδού το ρέμα έχει μετατραπεί σε υπόγειο κλειστό αγωγό. Η εγκάρσια διέλευση της Αττικής Οδού, αποκόπτει τη ροή του γεγονός που θεωρήθηκε ότι θα εγκυμονούσε κινδύνους για πλημμύρες. Έτσι την περίοδο κατασκευής της Αττικής Οδού και με σκοπό την εξασφάλιση αντιπλημμυρικής προστασίας το ρέμα διευθετήθηκε, και για λόγους συντομίας δεν προηγήθηκε οριοθέτησή του, με αποτέλεσμα να διαστασιολογηθεί υπέρμετρα για κάθε ενδεχόμενο. Στο ύψος αυτό έχει υποστεί εγκιβωτισμό της κοίτης του, απώλεια των χωμάτινων πρανών του και διασχίζεται από τέσσερα παράλληλα τοιχεία από μπετόν.¹⁵

¹⁵ οπ. παρ. 13

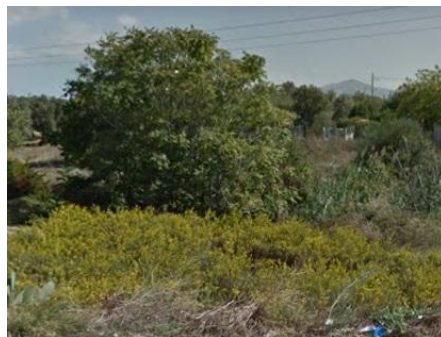

Πηγή google earth

Σχηματική τομή σημειακού εγκιβωτισμού του ρέματος Καναπίτσας, Τμήμα 1, ίδια επεξεργασία

2. Στο δεύτερο τμήμα ρέει ελεύθερο διατηρώντας φυσικές τις κοίτες του. Εκατέρωθεν αναπτύσσονται διάφορες γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες ενώ παρουσιάζεται και η εικόνα της πλούσιας βλάστησης.

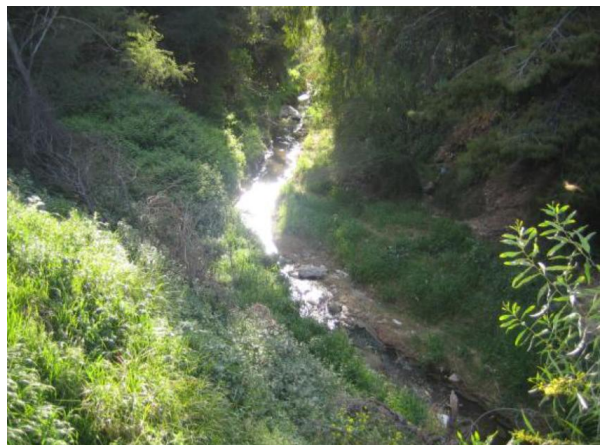
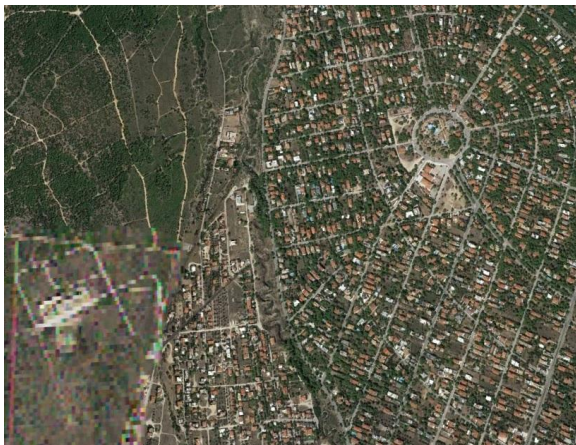
Πηγή google earth και προσωπικό αρχείο

3. Στο τρίτο τμήμα το οποίο βρίσκεται μέσα στον πυκνό αστικό ιστό το ρέμα φαίνεται εγκαταλειμένο και αδιαμόρφωτο ενώ παρατηρούνται και ελειπίες εγκάρσεις συνδέσεις.

Πηγή google earth

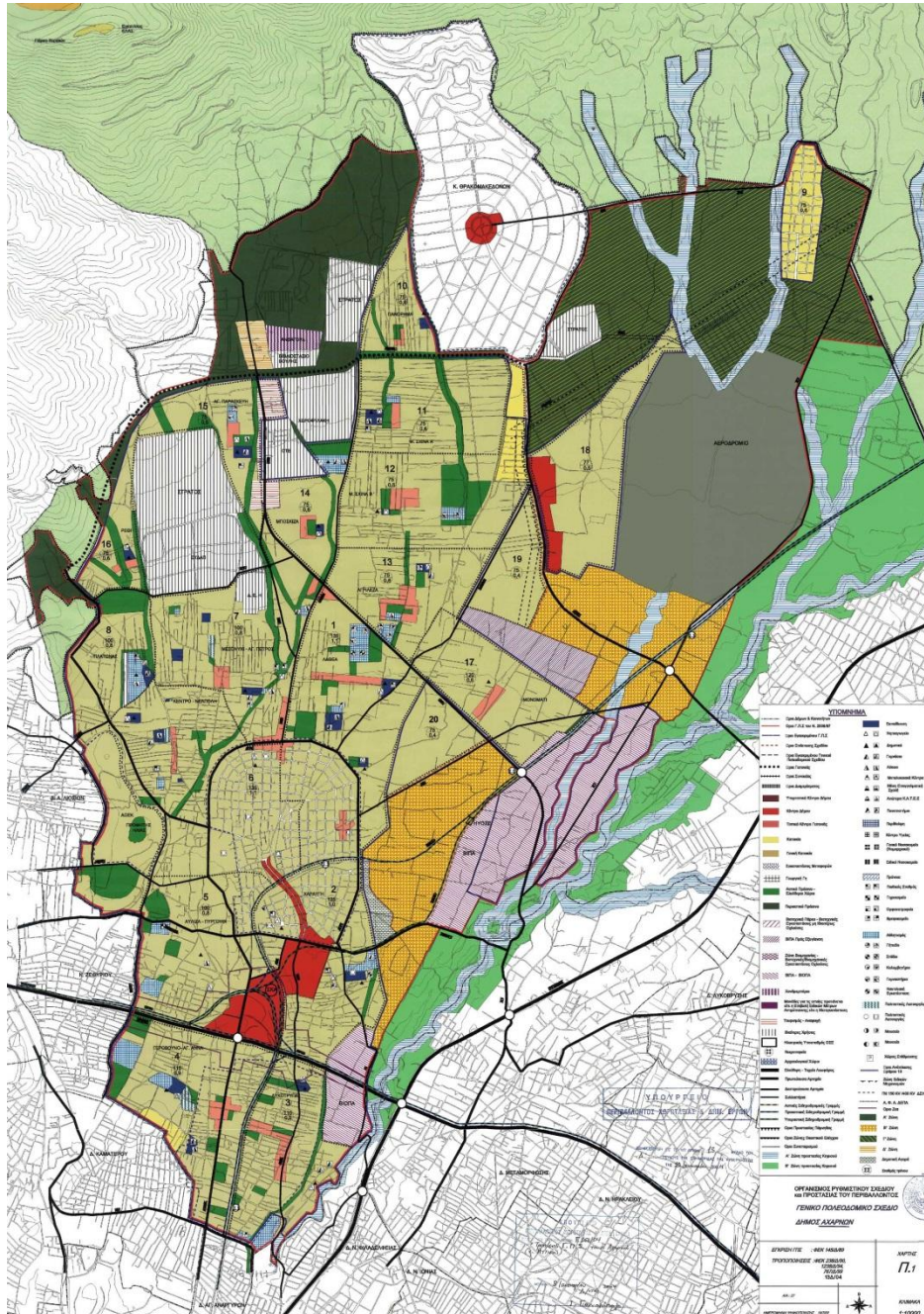
4. Στη συνέχεια η εμφανής ροή του φαίνεται να διακόπτεται εντελώς για μεγάλο μήκος, μέχρι που εμφανίζεται τελικά ξανά στις πηγές του στην Πάρνηθα, στην φυσική του μάρφη.

Πηγή google earth και προσωπικό αρχείο

β. Θεσμικό πλαίσιο

Στο ΓΠΣ του Δήμου Αχαρνών, είναι εμφανές ότι ο σχεδιασμός δεν έχει λάβει υπόψη του το στοιχείο του ρέματος ούτε ως φυσικό στοιχείο ούτε ως όριο. Εμφαίνεται μόνο ο ποταμός Κηφισός και οι μικροί χείμμαροι του, καθώς και τμήματα του ρέματος Εσχατέας. Η πορεία του ρέματος χάνεται μέσα στον αστικό ιστό.

Εκτός από το ΓΠΣ, μια θεσμική μελέτη που αφορούσε το ρέμα της Καναπίτσας πραγματοποιήθηκε το 2017, όταν ολοκληρώθηκε, εγκρίθηκε και παρελήφθη η μελέτη για το έργο με τίτλο «ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΡΕΜΑΤΟΣ (ΚΑΝΑΠΙΤΣΑ) ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ ΑΧΑΡΝΩΝ ΚΑΙ Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΣΤΗΝ Π.Ε. ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΠΟ Χ.Θ. 0+000 (ΕΚΒΟΛΗ ΣΤΟΝ Π. ΚΗΦΙΣΟ) ΕΩΣ Χ.Θ. 12+000» .

Η μελέτη αφορά στα έργα διευθέτησης του ρέματος Αχαρνών (ρέμα Καναπίτσας) για μήκος 12,6km από την εκβολή του στον ποταμό Κηφισό (Χ.Θ.0+000) έως τη Χ.Θ. 12+586 στην περιοχή των Θρακομακεδόνων και των Αχαρνών (Μενιδίου) στις νότιες παρυφές του ορεινού όγκου της Πάρνηθας. Πρόκειται για σημαντικό έργο αντιπλημμυρικής προστασίας, δεδομένων των συχνών πλημμυρικών φαινομένων που αντιμετωπίζει η περιοχή. Τα έργα περιλαμβάνουν τη διευθέτηση της φυσικής κοίτης του ρέματος κατά τμήματα (συνολικό μήκος επεμβάσεων 7,5km περίπου επί συνόλου 12,6km) με ανοικτή διατομή με συρματοκιβώτια στο μεγαλύτερο μέρος του. Κλειστός κιβωτοειδής αγωγός προβλέπεται για συνολικό μήκος 2,3km περίπου εκ των οποίων το 1km περίπου αφορά σε υφιστάμενους οχετούς. Δεν προτείνονται επεμβάσεις στις προστατευόμενες ζώνες της Πάρνηθας, όπου διατηρείται αναλλοίωτη η φυσική διατομή.

Όπως αναφέρει ο Γ. Κασσαβός στην εφημερίδα «Δυτική όχθη» τον Ιανουάριο του 2018: «Το πρόσφατο τραγικό συμβάν στην Μάνδρα Αττικής καταδεικνύει το γεγονός ότι θα πρέπει να εντείνουμε τις προσπάθειες μας και τις πιέσεις μας για την υλοποίηση του σχεδιασμού που έχουμε καταρτίσει για την αντιπλημμυρική θωράκιση του Δήμου Αχαρνών».

γ. Κίνδυνοι και απειλές

Η περιοχή της Δυτικής Αθήνας θεωρείται από αντιπλημμυρική άποψη μια από τις δυσμενέστερες περιοχές του λεκανοπεδίου. Το πυκνό υδρογραφικό δίκτυο της περιοχής αποτελείται από σημαντικό πλήθος υδατορεμάτων που ξεκινούν από το Αιγάλεω Όρος, αλλά και την Πάρνηθα, και διασχίζουν τις αστικές περιοχές με τελικό αποδέκτη τον Κηφισό. Παρόλο που το ύψος των βροχών στην Αττική είναι από τα χαμηλότερα στην Ελλάδα, η ραγδαία μεταπολεμική αστικοποίηση έχει προκαλέσει καταστροφικά πλημμυρικά φαινόμενα. Η επίχωση των δευτερευόντων ρεμάτων, που συνιστούσαν ζωτικό δίκτυο παροχέτευσης των υδάτων των βροχοπτώσεων αλλά και η χωρίς σχεδιασμό κατασκευή των κατάλληλων υποδομών είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των πλημμυρικών φαινομένων, προκαλώντας μια γενικότερη υποβάθμιση της ποιότητας ζωής σε δήμους. Η αντιπλημμυρική προστασία ήταν ένα από τα πιο έντονα προβλήματα που αντιμετώπιζε κατά τις προηγούμενες δεκαετίες το Δυτικό τμήμα του Λεκανοπεδίου. Στο σύνολο τους τα ανοικτά ρέματα είναι σήμερα πολύ περιορισμένα, λόγω των αντιπλημμυρικών έργων που έγιναν στις φυσικές κοίτες τους ή σε δρόμους που υπήρχαν κοντά σ' αυτές και οδήγησε σε πλήρη κάλυψή τους.¹⁶ Έτσι όπως καταγράφεται από τους δήμους της Δυτικής Αττικής τα σημαντικότερα ρέματα που χρειάζονται διευθέτηση είναι τα ρέματα Καναπίτσας και Εσχατιάς.

Το ρέμα Καναπίτσας παρουσιάζει ιδιαίτερη επικυνδυνότητα στα σημεία που έχει εγκιβωτιστεί ενώ με βάση τις σημερινές τάσεις διευθέτησης που αναφέρθηκαν και προηγουμένως, αναμένεται η μετατροπή του σε κλειστό αγωγό, γεγονός που το καθιστά επικύνδυνο για πλυμμήρες. Κατά συνέπεια με την μετατροπή του σε κλειστό χώρο θα μειωθεί η χώριδα και η πανίδα της περιοχής και έτσι θα μεταβληθεί το τοπίο σε «γυμνό» τόπο.

Εκτός από τον εγκιβωτισμό του, αυτή τη στιγμή το ρέμα είναι αναξιοποίητο και αρκετά υποβαθμισμένο, αποτελώντας έναν ελλειματικό χώρο για την πόλη, ένα γραμμικό αστικό κενό, ενώ συντελεί και σαν όριο μεταξύ της οικιστικής περιοχής και των κατοικιών Rom, εντείνοντας χωρικά ακόμα περισσότερο τις κοινωνικές αντιθέσεις.

Σημαντική είναι και η έλλειψη εγκάρσιων συνδέσεων καθώς έτσι ο δήμος αποκόπτεται, δεν υπάρχει χωρική ενότητα και ολόκληρα τμήματα γης αντιμετωπίζουν συγκοινωνικά προβλήματα.

Τέλος, η θέση του δίπλα στις κατοικίες αυτές και στις βιομηχανικές εγκαταστάσεις καθώς και η μη ποιοτική αξιοποίησή του, το έχουν καταστήσει ως χώρο εναπόθεσης απορρημάτων, βιομηχανικών λυμάτων και μπαζών που το καθιστούν επικύνδυνο για τη δημοσία υγεία αλλά και φυσικά για την περιβαλλοντική υγεία της περιοχής.

---

¹⁶ Χαλδέζου Σ., «Κοινωνικοί και Χωρικοί Παράγοντες στη Διαχείριση Ρεμάτων στο Δυτικό Λεκανοπέδιο Το ρέμα της Εσχατιάς», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ Πολοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ, Αθήνα, 2014

δ. Προτάσεις διαχείρισης

Τα οφέλη που προσφέρουν τα αστικά ρέματα, όπως φαίνεται και από τη διεθνή εμπειρία, είναι πολλαπλά και σημαντικά. Η ανάδειξη τους αποτελεί στοιχείο αναβάθμισης μιας περιοχής. Συνιστούν περιοχές που προσφέρονται για μια εναλλακτική συγκρότηση του δημόσιου χώρου και της δημόσιας ζωής και συνθέτουν νέα δίκτυα περιπάτου τα οποία συνδέουν τους κατακερματισμένους υπαίθριους χώρους. Το μικροκλίμα της περιοχής βελτιώνεται καθώς δημιουργούνται “πράσινοι διάδρομοι”, οι οποίοι δημιουργούν ψυχρά ρεύματα αέρα και μειώνουν τη θερμοκρασία των γύρω κατοικημένων περιοχών. Τέλος, αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της αντιπλημμυρικής προστασίας καθώς τα φυσικά πρηνή βοηθούν πολύ περισσότερο από τους ανοιχτούς τσιμεντένιους οχετούς στην αποκατάσταση της ομαλής λειτουργίας του φυσικού κύκλου του νερού. Η προστασία των ρεμάτων προϋποθέτει την ολοκληρωμένη διαχείριση τους, ως ευαίσθητα οικοσυστήματα, δίνοντας προτεραιότητα στα οικολογικά χαρακτηριστικά τους. Από την άλλη πλευρά απαραίτητη είναι και η υιοθέτηση μιας νέας στάσης απέναντι στην παρουσία του φυσικού στοιχείου μέσα στην πόλη, όπως είναι τα ρέματα, έτσι ώστε να αποδώσουν στον πυκνοδομημένο ιστό, μέσω του αστικού σχεδιασμού, πολύτιμους ανοιχτούς χώρους και να μετατραπούν σε τόπους αναψυχής και ξεκούρασης για τους κατοίκους. Είναι, επομένως, αναγκαία η αντιμετώπιση τους ως οργανικοί χώροι μέσα στην πόλη και η ανάδειξη του φυσικού χαρακτήρα τους.¹⁷

Με βάση τις προηγούμενες διαπιστώσεις, οι βασικές αρχές μιας επέμβασης σε ένα αστικό ρέμα αφορούν, καταρχάς, την αποκατάσταση της φυσικής υδραυλικής λειτουργίας του για την προστασία του πληθυσμού από τις πλημμύρες και την ενίσχυση του φυσικού στοιχείου. Σε επίπεδο αστικού σχεδιασμού μία λύση θα μπορούσε να είναι η δημιουργία ταμιευτήρων, σε χώρους πάρκων και άλλες δημόσιες εκτάσεις, και οι οποίοι μπορούν να διαμορφωθούν ώστε να λειτουργούν ως κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου και να ενεργοποιούνται ως ταμιευτήρες σε έκτακτες περιπτώσεις. Έτσι προσφέρουν μια εξαιρετική ευκαιρία για τη δημιουργία χώρων φυσικού πρασίνου ή ακόμα και υδροβιότοπων στο εσωτερικό της πόλης. Επίσης η ανάκτηση του κοινόχρηστου χαρακτήρα του ρέματος και η συνοχή του χώρου είναι ζητούμενα στα οποία μπορεί να προσφέρει η ορθή διαχείριση του υδάτινου στοιχείου. Συγκεκριμένα, η διαμόρφωση μίας ενιαίας διαδρομής στην παραρεμάτια ζώνη θα μπορούσε να συγκροτήσει έναν ασφαλή, άνετο και ενδιαφέρων διάδρομο κίνησης των κατοίκων προς καθημερινούς προορισμούς (τοπικά κέντρα, κοινωνικές υποδομές, κοινόχρηστοι χώροι, ΜΜΜ), να συνδέσει περιοχές εκατέρωθεν του ρέματος ως προς την κίνηση πεζών και ποδηλάτων και να ενώσει τους όμορους δήμους κατά μήκος του ρέματος. Στα παραπάνω μπορεί να συμβάλλει και η ένταξη της παραρεμάτιας ζώνης σε υφιστάμενα δίκτυα πρασίνου και πεζοδρόμων.

¹⁷ Κρίκου Π., «Η διαχείριση του νερού ως στοιχείο αναβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος. Η περίπτωση του ρέματος Πικροδάφνης», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Β Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ,σελ. 37, 2015

Τα τελευταία χρόνια η κρατική πολιτική χαράζει κοινή κατεύθυνση ως προς την διαχείριση των ρεμάτων κατά την οποία το έργο περιορίζεται και καθορίζεται εκ των προτέρων από τον υδραυλική του επίλυση χωρίς παράλληλα να λαμβάνεται υπόψη η φυσική κατάσταση του ρέματος και η κατά το δυνατό τρόπο αξιοποίηση της, λογική που διαφαίνεται ακόμα και όταν επιλέγεται η διευθέτηση με διατήρηση της ανοιχτής κοίτης του ρέματος. Το ζήτημα όμως των πολιτικών επιλογών και ευθυνών καταλαμβάνει βαρύνουσα σημασία εστιάζοντας πρωτίστως στις σύγχρονες ανάγκες των κατοίκων και κατά προέκταση της πόλης.

Σε ό,τι αφορά το θεσμικό πλαίσιο περί "οριοθέτησης και ρύθμισης" θεμάτων για τα υδατορέματα (ν.4258/2014, βλ. Άρθρα 1, 2 και 7, Κ.Υ.Α. οικ903, Β'4672/2017, "Έγκριση της 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Δια-χείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής και της αντί-στοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.") χρήζει πλήρους αξιοποίησης και πιο συγκεκριμένα με προτάσεις για την οριοθέτηση των ρεμάτων καθώς και μελέτες έργων αντιπλημμυρικής προστασίας.

Σε ό,τι αφορά το ρέμα Καναπίτσας, για την καλύτερη και βιώσιμη διαχείριση του, προτείνεται η σταθεροποίηση των πρανών για την απορρόφηση των βρόχινων υδάτων ώστε να υπάρξει αντιπλημμυρική προστασία. Το πιο σημαντικό είναι η διαφύλαξη της παραρεμάτιας περιοχής από απορρίματα καθότι υποβαθμίζουν περιβαλλοντικά και αισθητικά τον χώρο ενώ συντελούν και αυτά στον κίνδυνο πλημμύρας λόγω της συσσώρευσης φερτών υλικών. Ακόμη, προτείνεται ο κοινόχρηστος χαρακτήρας του ρέματος να γίνει περισσότερο προσβάσιμος και να κατοχυρωθεί μέσω κατάλληλων διαμορφώσεων που να επιτρέπουν πολλαπλές χρήσεις αναψυχής. Σημαντική είναι και η σύνδεση του με την Πάρνηθα μέσω της διασφάλισης μιας γαλάζιας διαδρομής για πεζούς με επαρκείς εγκάρσιες συνδέσεις. Τέλος, προτείνεται η ενημέρωση και η συμβολή της τοπικής κοινωνίας για την διατήρηση του φυσικού χαρακτήρα σε όσα σημεία παραμένει ελεύθερο το ρέμα.

4. Συμπεράσματα

Ο σχεδιασμός του φυσικού περιβάλλοντός ως βασικό στοιχείο της βιώσιμης ανάπτυξης και της ανθεκτικότητας του αστικού χώρου εμπεριέχει ως στόχο την αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων και του φυσικού περιβάλλοντος. Οι λανθασμένοι μέχρι πρότινος χειρισμοί προκάλεσαν αρνητικές συνέπειες, οι οποίες επηρέασαν άμεσα τη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου.

Οι ανθρωπογενείς επεμβάσεις μετέβαλαν τη φυσική κατάσταση των ρεμάτων, με αποτέλεσμα τη μείωση της χλωρίδας και πανίδας και με αλλοιώσεις στις κοίτες τους. Καθίσταται επομένως αναγκαία η ολοκληρωμένη οικολογική διαχείριση των ρεμάτων και των παραρεμάτων ζωνών και η επανένταξή τους στο δίκτυο του αστικού ιστού.

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν αρχίσει εντατικά προγράμματα αποκατάστασης των ρεμάτων σχεδόν σε αρκετές χώρες ενώ έχουν πραγματοποιηθεί πλήθος ερευνητικών προγραμμάτων για εναλλακτικές και βέλτιστες μεθόδους μείωσης του κινδύνου πλημμύρας, αποκατάστασης της περιβαλλοντικής λειτουργίας και του δημόσιου χαρακτήρα των ρεμάτων.

Στον Δήμο Αχαρνών πιο συγκεκριμένα η ανάγκη διαφύλαξης και ανάδειξης των ρεμάτων είναι ιδιαίτερα έντονη καθώς δεν έχει επαρκή αριθμό διαμορφωμένων δημόσιων χώρων και παρόλο τον φυσικό πλούτο του, μοιάζει τελείως ανεκμετέλλετος και εγκαταλειμένος. Έτσι επιλέχθηκε το ρέμα Καναπίτσας το οποίο έχει χαθεί μέσα στον πυκνό αστικό ιστό λόγω της αστικής διάχυσης. Οι προτάσεις διαχείρισης του όπως αναφέρθηκαν παρπάνω, κρίνονται απαραίτητες για τη μελλοντική του βιωσιμότητα, ενώ μπορεί με αυτό τον τρόπο να διασφαλιστεί η περιβαλλοντική αξία του και να αναβαθμισθεί ολόκληρη η περιοχή.

Σε μελλοντική επεξεργασία του θέματος θα προχωρούσα σε συνεντεύξεις των κατοίκων της περιοχής ενώ θα τους έδινα και το ερωτηματολόγιο που παρατίθεται στο παράρτημα της εργασίας προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα για την στάση τους για τους φορείς διαχείρισης των ρεμάτων της περιοχής, καθώς και την διαθεση τους για συμμετοχή στο παραπάνω εγχείρημα διεθέτησης και αξιοποίησης του ρέματος. Τέλος, θα τους ρωτούσα για δικές τους προτάσεις αξιοποίησης του ρέματος και των παραρεμάτων περιοχών προκειμένου να σχεδιαστεί σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση ένα στρατηγικό πλάνο διαχείρισης το οποίο στη συνέχεια να προωθηθεί σε εθνικό επίπεδο στους αρμόδιους φορείς ώστε να γίνουν οι τελικές σχετικές μελέτες.

5. Βιβλιογραφία

Βιβλία

1. Herbert Dreiseitl (2007), "New Waterscapes for Singapore", Topos, 59
2. Bailey, P., Fischenich, J.C. (2003), "Landscaping Considerations for Urban Stream Restoration" EMRRP Technical Notes Collection, U.S. Army Engineer Research and Development Center, Vicksburg
3. Κώστα Η. Μπίρη (1966), Αι Αθήναι, Αθήνα: Μέλισσα

Ερευνητικές εργασίες- άρθρα- ομιλίες

1. Καραλή Μ., "Παρεμβάσεις στα ρέματα. Εναλλακτικές προτάσεις Σχεδιασμού", ΕΜΠ, Διατμηματικό Ερευνητικό Πρόγραμμα, Αθήνα 2000
2. Κρητσωτάκη Β. (2013), «Διευθέτηση ή ανάδειξη; Η περίπτωση του ρέματος της Εσχατίας», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Β Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ
3. Μπασιούκα Α. (2015), «Η έννοια της προστασίας του τοπίου- Εφαρμογή στην περίπτωση του κέντρου της Αθήνας», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Β Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ
4. Δραγώνας Π. (2007), « Αστικοί χείμαρροι. Τα αθηναϊκά ρέματα ως δίκτυα ανασυγκρότησης του δημόσιου χώρου»
5. Ντάφα Ε. (2014) «Η βιώσιμη διαχείριση των ρεμάτων στο λεκανοπέδιο Αθηνών και η ένταξη τους σε ενιαία μπλε δίκτυα», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Β Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ
6. Αγιάνογλου Ι (2001), « Ρέματα Χαρακτηρισμένα ως Ιδιαίτερου Φυσικού Ενδιαφέροντος» , Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Β Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ
7. (2010) «Δήμος Αχαρνών - Ομάδα Περιβάλλοντος – Χωρική Εξειδίκευση : Ρέμα Καναπίτσας», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ, Αθήνα
8. Χαλδέζου Σ., (2014) «Κοινωνικοί και Χωρικοί Παράγοντες στη Διαχείριση Ρεμάτων στο Δυτικό Λεκανοπέδιο Το ρέμα της Εσχατίας », εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ, Αθήνα
9. Κρίκου Π., (2015) «Η διαχείριση του νερού ως στοιχείο αναβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος. Η περίπτωση του ρέματος Πικροδάφνης», εργασία για το Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Β Πολεοδομία - Χωροταξία, ΕΜΠ, Αθήνα

Θεσμικός λόγος

- ΦΕΚ 9613/10.2.87
- Σχέδιο Νόμου 880/1979 (ΦΕΚ 58/Α'/22-03-1979) "Περί καθορισμού ανωτάτου ορίου συντελεστού δομήσεως και ετέρων τινών διαρρυθμίσεων της πολεοδομικής νομοθεσίας"
- Σχέδιο Νόμου 1650/1986 (ΦΕΚ 160/Α'/18-10-1986) "Για την προστασία του περιβάλλοντος"
- Σύνταγμα άρθρο 24
- Σχέδιο Νόμου 2052/1992 (ΦΕΚ 94/Α'/05-06-1992) "Μέτρα για την αντιμετώπιση του νέφους και πολεοδομικές ρυθμίσεις"

Διαδίκτυο

1. www.monumenta.org
2. www.metalntua.gr
3. www.greekscapes.gr
4. www.greekscapes.gr
5. msa.ypeka.gr
6. www.greeklanguage.gr
7. www.lifo.gr
8. www.yme.gr
9. www.greekarchitects.gr
10. www.geodata.gov.gr

7. Παράρτημα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ποια είναι η σχέση σας με την περιοχή ?

μόνιμος κάτοικος

δουλεύω στην περιοχή

Ποια είναι η γνώμη σας για τη διευθέτηση του ρέματος Καναπίτσας ?

θετική

αρνητική

δεν γνωρίζω

Τι γνώμη έχετε για τη θεσμική διαχείριση του ρέματος / είναι επρακής ?

συμφωνώ

διαφωνώ

δεν με ενδιαφέρει

Θα σας ενδιέφερε να συμμετάσχετε ενεργά στη διατήρηση της φυσικής μορφής του ρέματος ?

Ναι

Όχι

Δεν ξέρω

Ποιές είναι οι δικές σας προτάσεις για την αξιοποίηση του ρέματος Καναπίτσας και της παραρτηματίας περιοχής ?
